

Barbara Kutkowska

Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk w Warszawie

WDRAŻANIE ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH TERENÓW SUDECKICH

Streszczenie: W opracowaniu dokonano analizy wdrażania instrumentów Planu rozwoju obszarów wiejskich (PROW) oraz wybranych działań SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora rolno-żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” na terenie powiatów sudeckich woj. dolnośląskiego w latach 2004-2006. Celem analizy była ocena podejmowania tych programów przez rolników i mieszkańców wsi w powiatach sudeckich pod kątem osiągania celów zrównoważonego rozwoju. Działania związane z odnową wsi przyczyniły się do osiągnięcia celu społecznego rozwoju zrównoważonego. Największymi beneficjentami programów okazali się mieszkańcy powiatu kłodzkiego. W opracowaniu zwrócono uwagę na znaczenie poszczególnych instrumentów w osiągnięciu celów zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich.

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony rolnictwa, Plan rozwoju obszarów wiejskich, powiaty sudeckie.

1. Wstęp

Zrównoważony rozwój (*sustainable development*) to rozwój zaspokajający podstawowe potrzeby wszystkich ludzi, a jednocześnie dbający o ochronę, zachowanie i odnowę zdrowia i integralności systemów ekologicznych Ziemi, bez ryzyka, że potrzeby przyszłych pokoleń nie będą mogły być zaspokojone, a granice wytrzymałości planety zostaną przekroczone. W potocznym rozumieniu jest on często utożsamiany z działaniami proekologicznymi skierowanymi na ochronę obecnych i zabezpieczenie przyszłych pokoleń. Zrównoważony rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich uwzględniony został również w deklaracji z Cork z 1996 r. obejmującej zasady kształtowania rozwojowej polityki wiejskiej. Komisarz UE ds. Rolnictwa F. Fischler stwierdził, iż: „trwały rozwój obszarów wiejskich musi być podstawą całej polityki rolnej UE w najbliższej przyszłości, także po jej rozszerzeniu. Realizacja tego celu powinna umożliwić powstrzymanie odpływu ludności do miast, walkę z nędzą, tworzenie nowych miejsc pracy, zapewnienie równych szans oraz

sprostanie rosnącym oczekiwaniom i problemom co do poprawy jakości życia w zakresie ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, rozwoju osobistego i wypoczynku, także poprawę samopoczucia mieszkańców wsi”¹. Deklaracja ta miała wpływ na treści dokumentów i programów zawartych w Agendzie 2000 oraz w reformie luksemburskiej WPR z roku 2003. Wdrażanie tych działań rozpoczęło się wraz z Rozporządzeniem Rady (WE) nr 1257/199 z dnia 17 maja 1999 r. w sprawie wsparcia rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR)². Obecnie dla okresu programowania 2007-2013 rolę tę odgrywa Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)³. Koncepcja zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich polega na integrowaniu i kształtowaniu właściwych proporcji między celami: produkcyjno-ekonomicznym, ekologicznym, społecznym, instytucjonalnym i przestrzennym⁴. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. umożliwiło sięgnięcie po instrumenty finansowego wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich w ramach Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOGR). Wspieranie rolnictwa i terenów wiejskich w latach 2004-2006 odbywało się według Planu rozwoju obszarów wiejskich (PROW), natomiast działania realizujące przemiany o charakterze strukturalnym wchodziły w skład Sektorowego programu operacyjnego (SPO) „Restrukturyzacja i modernizacja sektora rolno-żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich”. Oba programy finansowane były przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej⁵. Zdecydowana większość instrumentów wchodzących w skład tych programów skierowana do sektora żywnościowego wspierała osiągnięcie celu produkcyjno-ekonomicznego, stymulując przemiany modernizacyjne i ukierunkowując ten sektor na wytwarzanie odpowiedniej ilości dobrej jakościowo żywności, a także oddziaływała na wysokość dochodów rodzin rolniczych i dywersyfikację źródeł ich pochodzenia. Zgodnie z ideą ekorozwoju niektóre instrumenty, wspierając dochody rolników, jednocześnie wymuszały technologie produkcji przyjazne środowisku, inne kształtowały wiejski krajobraz. Wybrane działania programów wspierały odnowę wsi, inicjowały także współpracę w grupach producentów rolnych, finansowały szkolenia rolników, podnosząc jakość kapitału ludzkiego i społecznego.

¹ F. Fischler, *Europe and its rural areas in the year 2000: integrated rural development as a challenge for policy-making*, speech at the European Conference on Rural Development, Cork, 7-9 November 1996.

² Dziennik Urzędowy Wspólnot Europejskich 26.06.1999.

³ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. (DzUrz UE, L 277, 21.05.2005).

⁴ M. Adamowicz, E. Dresler, *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich na przykładzie wybranych gmin woj. lubelskiego*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Rolnictwo LXXXVII, nr 540, AR, Wrocław 2006; B. Kutkowska, *Możliwości rozwoju obszarów wiejskich zlokalizowanych na terenach o dużych walorach przyrodniczych*, „Wieś i Rolnictwo” 2007 nr 3 (136).

⁵ D. Czykier-Wierzba, *Finansowanie z budżetu Unii Europejskiej polityki strukturalnej w Polsce w latach 2004-2006*, „Wieś i Rolnictwo” 2006 nr 4 (133); Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (DzU nr 229, poz. 2273 z późn. zm.).

W opracowaniu przeanalizowano wdrażanie instrumentów Planu rozwoju obszarów wiejskich (PROW) i wybrane działania SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora rolno-żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” na terenie powiatów sudeckich województwa dolnośląskiego w latach 2004-2006. Celem analizy była ocena realizacji założeń zrównoważonego rozwoju dotycząca wdrażania tych programów przez rolników i mieszkańców wsi w powiatach sudeckich: kłodzkim, wałbrzyskim, kamiennogórskim oraz jeleniogórskim. Źródłem materiałów były dokumenty Oddziału Terenowego ARiMR we Wrocławiu i Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. W pracy dokonano analizy horyzontalnej, uwzględniając rozkład przestrzenny wdrażania poszczególnych działań na terenie wybranych powiatów.

2. Charakterystyka rolnictwa i obszarów wiejskich zlokalizowanych w rejonie sudeckim

Jedną z funkcji rejonów górskich jest produkcja rolnicza. Rolnictwo obszarów górskich ma różne zadania, a przede wszystkim powinno dostarczać produktów żywnościowych doskonałej jakości ze względu na dobry stan środowiska naturalnego i lokalny, tradycyjny charakter ich wytwarzania oraz zachować tereny o wysokim poziomie atrakcyjności dla rozwoju turystyki. Tradycyjna produkcja rolnicza przez zachowanie ciągłości użytkowania ziemi umożliwia kształtowanie tradycyjnego wiejskiego krajobrazu i zachowanie jego piękna w nieskażonej formie. Do specyficznych cech terenów górskich mających znaczenie z punktu widzenia prowadzenia działalności rolniczej zaliczyć można m.in.: krótki okres wegetacji, niskie temperatury i ich duże zróżnicowanie dobowe i okresowe, duże opady atmosferyczne, słabe gleby o dużej zawartości części szkieletowych, zróżnicowanie ekspozycji i nachylenia pól położonych na stokach, niewielkie powierzchnie parcel i ich nieregularny kształt, wyższe koszty pozyskiwania produktów roślinnych i zwierzęcych. Specyfika warunków przyrodniczych, a także uwarunkowania ekonomiczne wyznaczają naturalny profil produkcji rolniczej w górach i na terenach podgórskich. Rolnictwo obszarów górskich ma w stosunku do terenów nizinnych ograniczone możliwości w doborze kierunków gospodarowania. Warunki klimatyczne i glebowe wykluczają uprawę wielu roślin, które nie gwarantują odpowiednio wysokiego plonu. W rejonach górskich napotyka się także trudności przy ich uprawie i zbiorze⁶. Na obszarach wiejskich terenów górskich produkcja rolnicza straciła na znaczeniu jako główne źródło zarobkowania i aktywności zawodowej ich mieszkańców. Tereny te zostały w prawodawstwie polskim i unijnym zakwalifikowane do rolniczych obszarów proble-

⁶ B. Kutkowska, *Możliwości kreowania dochodów w gospodarstwach rolniczych położonych w Sudetach*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu nr 294, Seria Rozprawy, AR, Wrocław 1996.

mowych⁷. Mieszkańcy poszukują zatrudnienia w innych pozarolniczych działalnościach: w usługach, rzemiośle, w produkcji i przetwórstwie. Często także, pozostając na wsi, pracują w miastach, również mieszkańcy terenów zurbanizowanych osiedlają się na terenach wiejskich, tak więc obszary wiejskie, również rejonów górskich, w coraz większym stopniu pełnią funkcje rezydencjalne. Wsie górskie w postępującym procesie dezagraryzacji⁸ zmieniają swoje funkcje od wsi monofunkcyjnych rolniczych w kierunku rozwoju wielofunkcyjnego. Tylko rozwój wielofunkcyjny, polegający na harmonizacji funkcji produkcyjnych, turystycznych, usługowych, środowiskowych i krajobrazowych, umożliwi właściwe zagospodarowanie terenów górskich będących obszarami o ponadlokalnym znaczeniu ze względu na pełnione przez nie funkcje.

Obszary wiejskie użytkowane w Sudetach zakwalifikowane zostały do dwóch stref obszarów niekorzystnych warunków gospodarowania (ONW)⁹: strefy ONW górskie oraz ONW ze specyficznymi utrudnieniami. Podstawowym wskaźnikiem wyznaczania obszarów górskich jest położenie użytków rolnych nad poziomem morza. W Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 8 marca 2005 r.¹⁰ wyznaczającym strefy ONW przyjęto, że do ONW zakwalifikowane zostały gminy, w których ponad 50% UR zlokalizowanych jest powyżej wysokości 500 m n.p.m. Są to trzy gminy wiejskie i części wiejskie trzech gmin miejsko-wiejskich. Regulacja prawna nazwana uchwałą górską¹¹ wspierająca działalność rolniczą na tych terenach, obowiązująca w latach 1995-1999 do gmin górskich zaliczała gminy, na terenie których ponad 50% użytków rolnych usytuowanych jest na wysokości powyżej 350 m n.p.m., oraz miejscowości, w których 50% użytków rolnych leży na stokach o nachyleniu przekraczającym 12 stopni. Kryteria położenia powyżej 350 m n.p.m. spełniło wówczas 27 gmin. Powierzchnia użytków rolnych położonych na tych wysokościach wynosi 184 379 ha¹². Większość terenów uznanych w uchwale górskiej za obszary górskie obecnie zaliczona została do strefy ONW ze specyficznymi utrudnieniami. Tutaj znalazły się obszary strefy podgórskiej (powyżej 350 m n.p.m.). Znajdują się one na terytoriach 7. gmin wiejskich, 10. gmin miejsko-wiejskich oraz 32. obrębów ewidencyjnych należących do gmin wiejskich. Zgodnie z powierzchnią uwzględnioną we wnioskach na dopłaty ONW powierzchnia użytków rolnych, do której uzyskano

⁷ Więcej: C. d'Aloja, *Wspólna polityka rolna wobec rolnictwa górskiego o stref upośledzonych*, „Prawo Rolne” 1993, z. 2/8, s. 5-18; B. Kutkowska, B. Tańska-Hus, *Ochrona rolnictwa górskiego w świetle uregulowań prawnych Europy Zachodniej i Polski*, Problemy Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN, z. 45, Kraków 1999, s. 143-153.

⁸ W. Musiał, *Dezagraryzacja polskiej wsi – problemy ekonomiczne, ekologiczne i społeczne*, „Wies i Rolnictwo” 2007 nr 3 (136).

⁹ Ang. LFA – *Less-Favoured Areas*.

¹⁰ DzU 2005 nr 44, poz. 423.

¹¹ Monitor Polski 1985 nr 2, poz. 11.

¹² W. Musiał, Z. Pijanowski, *Nowe propozycje wspierania obszarów górskich po akcesji Polski do Unii Europejskiej*, Roczniki Naukowe, Seria T.V, z. 4, Warszawa–Poznań–Koszalin 2003.

wsparcie finansowe, wynosiła 15 561 ha na terenach ONW górskich oraz 87 510 ha na ONW ze specyficznymi utrudnieniami. Łączna powierzchnia obu stref obejmujących tereny sudeckie i podsudeckie stanowi nieco ponad 10% ogólnej powierzchni UR na Dolnym Śląsku. Tam też funkcjonuje 17% ogólnej liczby gospodarstw dolnośląskich¹³.

W strategii rozwoju rolnictwa dolnośląskiego tereny te zaliczone zostały do III regionu funkcjonalnego obszarów wiejskich o funkcjach wiodących: przemysłowo-turystyczno-rekreacyjnej, który cechuje się niskim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego i średnimi warunkami rozwoju. Ze względu na niską jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej, ale wysoką wartość środowiska przyrodniczego podstawowym źródłem utrzymania ludności zamieszkującej ten region powinno być świadczenie usług rekreacyjno-turystycznych, a w dalszej kolejności powinna to być działalność przemysłowa i rolnicza¹⁴.

3. Ocena wdrażania instrumentów polityki rozwoju obszarów wiejskich ważnych z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju terenów sudeckich

W latach 2004-2006 do rolnictwa i na obszary wiejskie Dolnego Śląska skierowano kwotę 2 mld zł z funduszy rolnych UE w ramach Wspólnej Polityki Rolnej. Strumień finansowy związany był z dopłatami bezpośrednimi, instrumentami Planu rozwoju obszarów wiejskich (PROW) oraz z działaniami SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora rolno-żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” (materiały OT we Wrocławiu ARiMR z 2008 r., materiały Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego z 2008 r.). Największa kwota wspierająca gospodarstwa rolne związana była z dopłatami bezpośrednimi. Poprzez transfery dopłat bezpośrednich skierowano 65% dofinansowania gospodarstw z tytułu wspólnej polityki rolnej, zatem w działalności rolniczej dopłaty bezpośrednie są istotnym narzędziem wspierającym osiągnięcie celu ekonomicznego. Powiaty sudeckie otrzymały 11% wojewódzkiej kwoty dopłat bezpośrednich.

W latach 2004-2006 do gospodarstw i na obszary wiejskie Dolnego Śląska w ramach Planu rozwoju obszarów wiejskich skierowano kwotę dofinansowania w wysokości 563 mln zł, co stanowiło 4% kwoty krajowej¹⁵. Wsparcie finansowe w ramach działań PROW 2004-2006 dla terenów sudeckich stanowiło 24% wsparcia wojewódzkiego. Największą część (ponad 11%) tej kwoty wykorzystano na obsza-

¹³ B. Kutkowska, *Ocena skuteczności wspierania gospodarstw rolniczych położonych na terenach ONW na Dolnym Śląsku*, „Wieś i Rolnictwo” 2006 nr 4 (133).

¹⁴ Strategia rozwoju obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego, „Studia nad Rozwojem Dolnego Śląska” z. 5 (12), Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław 2001.

¹⁵ *Wstępna analiza realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006*, część I (według danych na dzień 31 grudnia 2008 r.), Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.

rach wiejskich powiatu kłodzkiego. Pozostałe powiaty sudeckie otrzymały po około 4% ogólnego dofinansowania wojewódzkiego w ramach tego programu.

Największe znaczenie dla osiągnięcia celu ekologicznego miały programy rolnośrodowiskowe¹⁶, wsparcie terenów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW) oraz zalesienia gruntów rolnych. Na realizację tych trzech działań do powiatów sudeckich skierowano największe kwoty w skali województwa. W ramach dofinansowania terenów ONW położonych na obszarach sudeckich wykorzystano 37% ogólnej kwoty PROW w województwie, a 24% z tej kwoty przeznaczono na programy rolnośrodowiskowe. Pakiety rolnośrodowiskowe cieszyły się wśród rolników sudeckich dużym zainteresowaniem. Na przedsięwzięcia zalesieniowe przeznaczono na tych terenach ponad 15% kwoty wojewódzkiej (tab. 1).

Tabela 1. Wykorzystanie wsparcia finansowego w ramach PROW 2004-2006 na obszarach wiejskich regionu sudeckiego [województwo dolnośląskie = 100%]

Lp.	Wyszczególnienie	Region sudecki jako % wsparcia wojewódzkiego
1	Powierzchnia UR	11,50
2	Liczba gospodarstw	17,00
3	ONW 2004-2006	37,27
4	Programy rolnośrodowiskowe	23,60
5	Renty strukturalne	8,87
6	Wspieranie gospodarstw niskotowarowych	8,96
7	Zalesienie	15,58
8	Razem PROW	24,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów ARiMR OT we Wrocławiu.

Obszary wiejskie mają szczególne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania regionu, stanowią bowiem swego rodzaju środowiskowy bufor, dlatego istotne jest gospodarowanie na tych obszarach zgodnie z zasadami rozwoju zrównoważonego, który z jednej strony umożliwi rozwój, a jednocześnie nie powoduje degradacji obszarów o dużych walorach przyrodniczych i daje szansę na godne życie w czystym środowisku. Podstawowymi instrumentami ochrony środowiska w Unii Europejskiej

¹⁶ W warunkach polskich programy te objęte zostały pomocą w ramach Planu rozwoju obszarów wiejskich. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 20 lipca 2004 r. (DzU nr 174, poz. 1809) gospodarstwa mogły realizować takie pakiety rolnośrodowiskowe, jak: *Rolnictwo zrównoważone, Rolnictwo ekologiczne, Utrzymanie łąk ekstensywnych, Utrzymanie pastwisk ekstensywnych, Ochrona gleb i wód, Strefy buforowe oraz Ochrona rodzimych ras zwierząt gospodarskich, Rolnictwo ekologiczne i Rolnictwo zrównoważone.*

współistniejącymi z instrumentami WPR są właśnie programy rolnośrodowiskowe. Celem działań rolnośrodowiskowych jest dążenie do redukcji negatywnej presji rolnictwa na środowisko, a w szczególności na jakość wody, glebę i różnorodność biologiczną, oraz promocja praktyk rolniczych koniecznych do zachowania różnorodności. Programy te nie są obowiązkowe dla rolnika. Stanowią one instrument zachęty finansowej, na który rolnicy decydują się dobrowolnie i są świadomi przyszłych działań realizowanych na ściśle określonych warunkach. Rolnicy gospodarujący na terenach powiatów kłodzkiego, jeleniogórskiego, kamiennogórskiego i wąbrzyskiego realizowali 32% ogólnej liczby pakietów rolnośrodowiskowych w skali całego województwa. Jest to zjawisko korzystne, gdyż na tych obszarach znajduje się większość obszarów chronionych: dwa parki narodowe i dziewięć parków krajowych, jak również liczne obszary sieci Natura 2000, zatem wspieranie działań prośrodowiskowych ma w tych rejonach kluczowe znaczenie. Największą sumę dopłat z tytułu podejmowania w gospodarstwach rolniczych tych przedsięwzięć uzyskał powiat kłodzki, w którym złożono ponad 10% ogólnej liczby wniosków i uzyskano 7% dofinansowania w skali województwa. Łączna powierzchnia objęta programami rolnośrodowiskowymi w tym powiecie wynosiła prawie 8,5 tys. ha i była największa spośród 26. powiatów regionu dolnośląskiego. W powiecie kłodzkim dominowały zwłaszcza pakiety: *Rolnictwo ekologiczne* i *Utrzymanie łąk ekstensywnych*. Podobnie było w pozostałych powiatach sudeckich.

W ramach programu SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora rolno-żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” w latach 2004-2006 na obszary wiejskie województwa dolnośląskiego skierowano 298 mln zł¹⁷ (około 5% budżetu działań SPO w Polsce), 70% tej kwoty rozdysponowano za pośrednictwem Oddziału Terenowego ARiMR we Wrocławiu, reszta była w dyspozycji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego. Na Dolnym Śląsku, podobnie jak w innych województwach, najwięcej środków finansowych wykorzystano na inwestycje w gospodarstwach rolnych (37%), poprawę przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych (16%) i ułatwienie startu młodym rolnikom (11%), a także na gospodarowanie zasobami wodnymi w województwie (19%).

Ze względu na mniejsze znaczenie sektora rolnego obszarów sudeckich w skali województwa dolnośląskiego, w powiatach sudeckich wykorzystano tylko 9% ogólnej kwoty SPO „Rolnictwo”. W programie tym największą popularnością cieszyły się działania związane ze wspieraniem alternatywnych źródeł dochodu, a zwłaszcza agroturystyki (27%); tab. 2. Działania te odgrywają istotną rolę w realizacji działań zmierzających do osiągnięcia celu produkcyjno-ekonomicznego zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich. W ubieganiu się o to dofinansowanie dominowali rolnicy powiatu kamiennogórskiego (17% wsparcia wojewódzkiego) i wą-

¹⁷ Wykorzystanie Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” w województwach (według danych na dzień 30 września 2008 r.), Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.

brzyskiego (9% tej kwoty), głównie na cele rozwoju turystyki wiejskiej. Na rozwój infrastruktury technicznej na wsi największe kwoty wsparcia uzyskali mieszkańcy powiatu kłodzkiego (10% wsparcia wojewódzkiego).

Instrumentem ważnym z punktu widzenia osiągnięcia celu społecznego było działanie „Odnowa wsi oraz zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego”. Było ono wdrażane za pośrednictwem Urzędu Marszałkowskiego we Wrocławiu. W latach 2004-2006 wpłynęło ogółem 176 wniosków o dofinansowanie inwestycji w ramach działania odnowy wsi. Pozytywnie zaopiniowano 131 wniosków, spośród których dofinansowanie uzyskało 100 projektów, w tym 15 z budżetu województwa na kwotę ponad 36 mln zł. Wartość dofinansowania z Sekcji Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej wyniosła 21 mln zł. W rejonie sudeckim na realizację inwestycji o charakterze społeczno-kulturowym wykorzystano ponad 17% kwoty wojewódzkiej. Szczególnie aktywne na tym polu były społeczność i władze lokalne powiatów kłodzkiego i kamiennogórskiego. Powiat kłodzki uzyskał dofinansowanie w wysokości równej 7% kwoty wojewódzkiej, a kamiennogórski – 6% tej sumy.

Tabela 2. Wykorzystanie wsparcia finansowego z programu SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora rolno-żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich 2004-2006” na obszarach wiejskich regionu sudeckiego [województwo dolnośląskie = 100%]

Lp.	Wyszczególnienie	Region sudecki jako % wsparcia wojewódzkiego
1	Inwestycje w gospodarstwach rolnych	8,72
2	Ułatwianie startu młodym rolnikom	8,49
3	Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych	6,94
4	Alternatywne źródła dochodów	27,15
5	Rozwój infrastruktury technicznej	11,49
6	Razem SPO	9,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów ARiMR OT we Wrocławiu.

Projekty odnowy wsi związane z budową, adaptacją i remontem obiektów publicznych pełniących funkcje kulturalne stanowiły średnio w rejonie sudeckim 38% ogólnej liczby projektów wdrażanych w analizowanym okresie, zagospodarowanie centrów wsi oraz urządzenie terenów zielonych i wypoczynkowych to 16% ogółu projektów, 40% to budowa infrastruktury rekreacyjno-sportowej i turystycznej, a 6% projektów związanych było z rewitalizacją obiektów zabytkowych i konserwacją lokalnych pomników historii i miejsc pamięci. Inwestycje te wspierają osiągnięcie celu społecznego rozwoju zrównoważonego terenów wiejskich¹⁸.

¹⁸ M. Golinowska, B. Kutkowska, *Odnowa wsi i ochrona dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich województwa dolnośląskiego*, „Wieś i Rolnictwo” 2009 nr 1 (142).

4. Podsumowanie

W latach 2004-2006 na wsi dolnośląskiej rozpoczął się proces wdrażania instrumentów wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich finansowanych z Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Instrumenty te w sposób istotny wsparły osiąganie celów zrównoważonego rozwoju terenów wiejskich. Na obszary wiejskie gmin sudeckich skierowano środki finansowe stanowiące około 15% kwoty wojewódzkiej. Wsparcie to było wynikiem realizacji wspólnej polityki rolnej. Największe znaczenie pod względem skali wykorzystania miały dopłaty bezpośrednie i dopłaty do terenów ONW. Instrumenty te odgrywają kluczową rolę w osiąganiu celu ekonomicznego rozwoju zrównoważonego. Na terenach sudeckich w znacznej liczbie gospodarstw podejmowano pakiety programów rolnośrodowiskowych istotnych w osiąganiu celu ekologicznego. Ważną rolę w rozwoju i aktywizacji społeczności lokalnych odegrały działania z zakresu odnowy wsi i wspierania przedsięwzięć agroturystycznych.

Literatura

- Adamowicz M., Dresler E., *Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich na przykładzie wybranych gmin woj. lubelskiego*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Rolnictwo LXXXVII nr 540, Wrocław 2006.
- Czykier-Wierzba D., *Finansowanie z budżetu Unii Europejskiej polityki strukturalnej w Polsce w latach 2004-2006*, „Wieś i Rolnictwo” 2006 nr 4 (133).
- d’Aloja C., *Wspólna polityka rolna wobec rolnictwa górskiego stref upośledzonych*, „Prawo Rolne” 1993, z. 2/8.
- Fischler F., *Europe and its rural areas in the year 2000: integrated rural development as a challenge for policy-making*, speech at the European Conference on Rural Development, Cork, 7-9 November 1996.
- Golinowska M., Kutkowska B., *Odnowa wsi i ochrona dziedzictwa kulturowego na obszarach wiejskich województwa dolnośląskiego*, „Wieś i Rolnictwo” 2009 nr 1 (142).
- Kutkowska B., *Możliwości kreowania dochodów w gospodarstwach rolniczych położonych w Sudetach*, Zeszyty Naukowe Akademii Rolniczej we Wrocławiu nr 294, Seria Rozprawy, AR, Wrocław 1996.
- Kutkowska B., *Możliwości rozwoju obszarów wiejskich zlokalizowanych na terenach o dużych walorach przyrodniczych*, „Wieś i Rolnictwo” 2007 nr 3 (136).
- Kutkowska B., *Ocena skuteczności wspierania gospodarstw rolniczych położonych na terenach ONW na Dolnym Śląsku*, „Wieś i Rolnictwo” 2006 nr 4 (133).
- Kutkowska B., Tańska-Hus B., *Ochrona rolnictwa górskiego w świetle uregulowań prawnych Europy Zachodniej i Polski*, Problemy Zagospodarowania Ziemi Górskich PAN, z. 45, Kraków 1999.
- Musiał W., *Dezagraryzacja polskiej wsi – problemy ekonomiczne, ekologiczne i społeczne*, „Wieś i Rolnictwo” 2007 nr 3 (136).
- Musiał W., Pijanowski Z., *Nowe propozycje wspierania obszarów górskich po akcesji Polski do Unii Europejskiej*, Roczniki Naukowe, Seria T. V, z. 4, Warszawa-Poznań-Koszalin 2003.
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. (Dz.Urz. UE, L277, 21.05.2005). Strategia rozwoju obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego, „Studia nad Rozwojem Dolnego Śląska”, z. 5 (12), Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Wrocław 2001.

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich ze środków pochodzących z Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej (DzU nr 229, poz. 2273 z późn. zm.).

Wstępna analiza realizacji Planu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2004-2006, część I (według danych na dzień 31 grudnia 2008 r.), Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.

Wykorzystanie Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” w województwach (według danych na dzień 30 września 2008 r.), Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2009.

IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE AND RURAL AREAS OF SUDETY TERRAINS

Summary: The study analyses the Rural Areas Development Programme and selected Sectoral Operational Programme “Restructurizing and modernizing agri-food sector and rural areas development” on the areas of dolnośląskie poviats in 2004-2006.

The aim of the study is the evaluation of realized programmes by farmers and rural population in Kłodzko, Wałbrzych, Kamienna Góra and Jelenia Góra poviats in the aspects of sustainable development. Direct payments, the support of farms located on LFA and the support of other income sources had a fundamental for the realization of economic aim. Eco-development was mainly supported by agri-environmental and afforestation programmes. Actions connected with the revitalization of rural areas influenced the realization of social development aim. The biggest beneficiaries were inhabitants of Kłodzko Valley. In the study the meaning of selected instruments in the realization of sustainable development of agriculture and rural areas is pointed out.